

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-68>

УДК 379.85:330

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

DETERMINATION OF THE ECOLOGICAL POTENTIAL OF TERRITORIES FOR THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM IN THE VINNYTSIA REGION

Дишкантюк Оксана Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0679-3940>

Потьомкін Леонід Миколайович

доктор економічних наук, професор,
Міжнародний гуманітарний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4712-7642>

Олійник Валентина Дем'янівна

кандидат географічних наук, доцент,
Одеська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6451-556X>

Dyshkantiuk Oksana, Potemkin Leonid

International Humanitarian University

Oliinyk Valentyna

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

В умовах пандемії та обмежень, які склались на міжнародному туристичному ринку, країни почали активізувати розвиток внутрішнього туризму. Переорієнтація туристичного ринку, яка відбувається наразі, сприяє попиту на внутрішній туризм, тому необхідно комплексно розвивати території, при цьому створюючи якісний локальний туристичний продукт. В роботі аналізується природно-екологічний потенціал Вінницької області, для просування екотуризму, а саме: природно-заповідний фонд, забезпеченість водними та лісовими ресурсами, транспортними шляхами за відсотком від загальної протяжності доріг в області, стану навколишнього середовища, на основі чого виведена сумарна оцінка показників екотуристичного потенціалу. Проведене рейтингове оцінювання районів області, дало можливість визначити пріоритетні райони для розробки та активізації екологічних маршрутів та турів Вінничиною.

Ключові слова: екологічний туризм, екологічний потенціал, природно-заповідний фонд, ресурси, інтегральний показник, рейтингове оцінювання.

В условиях пандемии и ограничений, которые сложились на международном туристическом рынке, страны начали активизировать развитие внутреннего туризма. Переориентация туристического рынка, которая происходит сейчас, способствует спросу на внутренний туризм, поэтому необходимо комплексно развивать территории, при этом создавая качественный локальный туристический продукт. В работе анализируется природно-экологический потенциал Винницкой области, для продвижения экотуризма, а именно: природно-заповедный фонд, обеспеченность водными и лесными ресурсами, транспортными путями (в процентном соотношении от общей протяженности дорог в области), состояние окружающей среды, на основании чего выведена суммарная оценка показателей экотуристического потенциала. Проведенное рейтинговое оценивание районов области, позволило определить приоритетные районы для разработки и активизации экологических маршрутов и туров по районам Винницкой области.

Ключевые слова: экологический туризм, экологический потенциал, природно-заповедный фонд, ресурсы, интегральный показатель, рейтинговое оценивание.

One of the significant problems of modern nature management is excessive tourist loads on natural complexes. A way out of this situation can be found through the development of eco-tourism, which provides for a focus on active recreation. Ecotourism is now beginning to play an important role in the global tourism and hospitality industry. According to experts of the world tourism organization, in the near future the pace of development will rise and income will be a significant contribution to the economic development of many countries. The aim of this work is the definition of prospective territories for ecotourism development in Vinnytsia region on the basis of rating for further justification of the means and avenues of development of eco-tourism activities in the research region. Based on the data on the availability of parts of the region objects of natural reserve Fund, the presence of recreational, water, forest resources, road density and condition of the environment, the rating evaluation and ranking of administrative districts, which allowed to determine the prospects and possibilities of ecotourism development for each individual site. The integral indicator consists of the sum of the points, which were awarded on a scale from 1 to 10 points from the worst to the best result for each indicator. The tourism development program of the Vinnytsia region contributes to the creation of a holistic and effective system, aimed at developing a competitive tourist product, able to meet the tourist needs of external and internal tourists. Sustainable development of the territorial communities of the region, their socio-economic growth, which will allow filling the budget of the territories, increasing the level of employment of the population. The Vinnytsia region has all the prerequisites for the development of tourism. Currently, the priority types of tourism in the region are cultural and educational, medical and health-improving, recreational, rural green tourism, event, sports and active tourism, religious tourism and pilgrimage. Having a favorable geographical location, a favorable climate, significant forest and water resources, a rich nature reserve and historical and cultural fund, the Vinnytsia region has all the prerequisites for promoting eco-tourism. Having studied the rating of districts by the number of objects of the nature reserve Fund, having analyzed their territorial differences in distribution, the necessary conditions for the development of ecotourism and the rating of districts by the total indicator of ecotourism potential, we can say that the region has every reason to develop and activate ecological routes and ecotourism tours.

Keywords: ecological tourism, tourist and recreational potential, nature reserve fund, resources, integral indicator, rating assessment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Минулого року міжнародний туризм, у зв'язку з пандемією та певними обмеженнями, втратив близько 935 млрд. дол. і за показниками відповідав рівню розвитку туризму 1990 р. В 2020 р. туристичні регіони недорахувались більш як 900 млн. іноземних туристів в порівнянні з 2019 роком [1]. В умовах, які склались на міжнародному туристичному ринку, країни почали активізувати розвиток внутрішнього туризму, не виключенням є і Україна. Переорієнтація туристичного ринку, яка відбувається наразі, сприяє попиту на внутрішній туризм, зокрема, сільський зелений, екологічний, тому необхідно комплексно розвивати території, при цьому створюючи якісний локальний туристичний продукт. Отже, було б доцільним проаналізувати екологічний потенціал регіону, та визначити перспективні території для розвитку екотуризму. У нашому випадку для дослідження ми обрали Вінницьку область. Вінниччина має всі передумови для інтенсивного розвитку як внутрішнього так і зовнішнього туризму. Цьому сприяють: особливості географічного положення та рельєфу, кліматичні умови, різноманітність природного, історико-культурного та рекреаційного потенціалів, розвиток яких сприятиме в подальшому зацікавленості та залучення як вітчизняних, так і іноземних туристів [13; 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання туристичного потенціалу, туристич-

них ресурсів досліджується в роботах багатьох учених. Зокрема, В. Герасименко, С. Галасюк, С. Нездоймінов, І. Давіденко в своїх роботах розглядають методи визначення потенціалу українських регіональних ринків організованого туризму, методу інтегральної оцінки туристично-рекреаційних потенціалів регіонів України. Дають оцінку природно-ресурсному і культурно-історичному потенціалам регіонів для визначення місця регіону та подальшого розвитку туристично-рекреаційної діяльності [7].

Фахівець туристичної індустрії О. Любіцева, зазначає, що туристичні ресурси є частиною «туристично-рекреаційного потенціалу певної території, яка включена в туристичний продукт і яка підлягає продажу для туристичних цілей» також дає визначення екологічному туризму [5].

Т. Ткаченко та К. Соколова аналізують основні напрями дослідження туристичного потенціалу підприємств. Розглядають їх класифікацію за природно-кліматичними компонентами, культурно-історичними ресурсами, інфраструктурою та матеріально-технічною базою [12].

А. Теребух та М. Хім'як, визначають сутність поняття «екологічно-туристичний ресурс», його складові елементи, значення екологічного потенціалу природогосподарських територій для просування екологічно-туристичних ресурсів задля сталого розвитку країни [11].

В. Коржик, О. Кузьменко, О. Міщенко в своїх роботах визначають теоретичні основи сутності екологічного туризму [2; 3; 6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз свідчить, що увага науковців зосереджена, в основному на розгляді загальних питань, окремих складових туристичного потенціалу таких як природні, культурно-історичні ресурси, кількість туристів, кількість місць в засобах розміщення. Для певних видів туризму, доцільно розглядати відповідні передумови та складові їх розвитку. Автори, в своїй роботі, акцентували увагу на складових екологічного потенціалу для визначення перспективних територій розвитку екотуризму Вінницької області.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення територій перспективних для розвитку екотуризму у Вінницькій області на основі рейтингового оцінювання, для подальшого обґрунтування шляхів і напрямів екотуристичної діяльності у регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для здійснення рейтингового оцінювання екотуристичного потенціалу адміністративних районів області нам необхідно проаналізувати кожен із чинників розвитку екологічного туризму. Важливо провести аналіз територіального розташування та структурних особливостей об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) Вінницької області. Враховуватиметься місце розташування, значення та перспективи використання об'єктів.

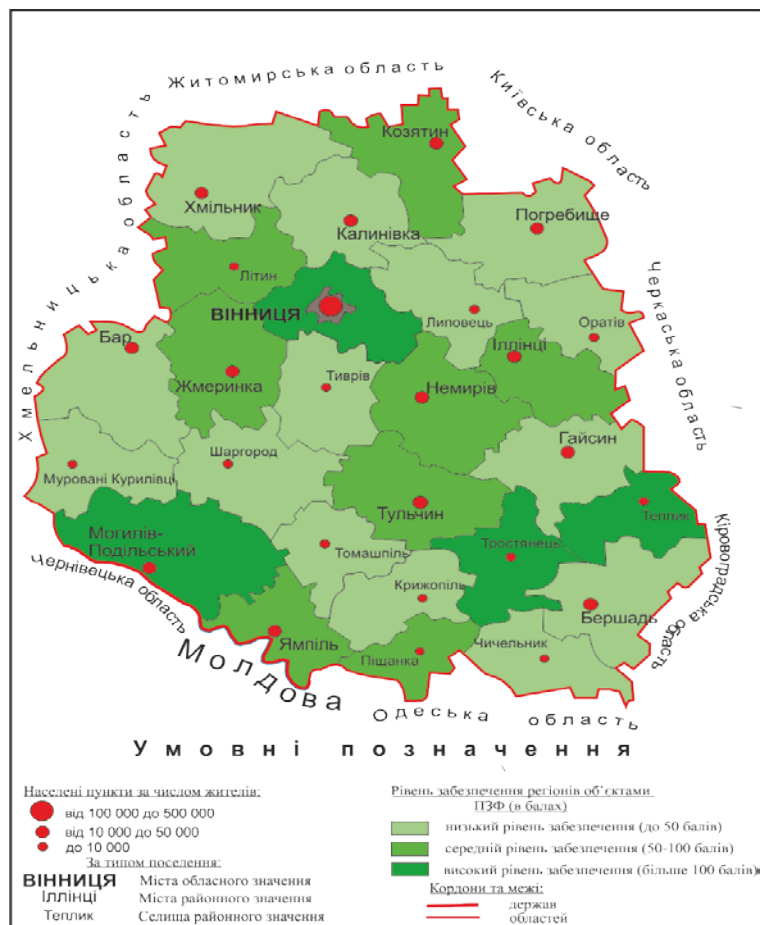
На основі даних про забезпеченість районів області окремими видами природних ресурсів, які є чинником для розвитку екологічного туризму, проведемо рейтингове оцінювання, яке дасть можливість визначити перспективи розвитку туризму на кожній з окремих територій. Насамперед, для зручності роботи, необхідно встановити шкалу, яка буде орієнтиром в оцінюванні. Для показника забезпеченості районів Вінницької області об'єктами природно-заповідного фонду така шкала матиме 10 балів, відповідно, – якщо район займає перше місце серед інших по забезпеченості об'єктами ПЗФ, то він отримує 10 балів, і район з найнижчим показником – 1 бал. Для проведення рейтингової оцінки інших показників, що впливають на розвиток екологічного туризму, тобто для оцінки забезпечення водними та лісовими ресурсами, транспортними шляхами та стану навколишнього природного середовища, ми будемо

користуватись 5-ти бальною шкалою. Такий вибір шкал був здійснений на основі важливості впливу чинників на розвиток екотуризму. В підсумку, буде проведено сумування балів показників, які залучались до оцінювання територій області. І на основі виведених балів буде визначено найбільш перспективні та сприятливі території Вінниччини для розвитку екологічного туризму.

Отже, як відомо найвагомішою умовою розвитку екологічного туризму є наявність на території об'єктів ПЗФ тому їх рейтингове оцінювання виступає на першому місці (табл. 1).

Як видно з таблиці найбільший бал – 10 відповідає національним природним паркам – найвищій категорії заповідності, а найнижчий бал – 1 – заповідним урочищам.

Проаналізувавши територіальне розміщення об'єктів ПЗФ, їх кількість та важливість категорій заповідності, просумувавши відповідно виставлені бали по забезпеченню такими об'єктами районів області, нами було отримано загальну кількість балів по кожному району й картографовано рисунок 1.

Рис. 1. Забезпечення районів Вінницької області об'єктами ПЗФ (в балах)

Джерело: складено за табл. 1, на основі [9]

Таблиця 1

Шкала оцінювання категорій територій та об'єктів ПЗФ

№ п/п	Категорії територій та об'єктів ПЗФ	Кількість	Площа	Бали
1.	Заповідники природні	відсутні	-	-
2.	Заповідники біосферні	відсутні	-	-
3.	Національні природні парки	1	-	10
4.	Заказники загальнодержавного значення	21	13550,7	9
	ландшафтні	4	1208	9
	ботанічні	14	7956	9
	лісові	1	295	9
	загально-зоологічні	2	4091,7	9
5.	Пам'ятки природного загальнодержавного значення	10	322	
	комплексні	2	143	8
	ботанічні	2	12,5	7
	загально-зоологічні	2	69	7
	геологічні	4	97,5	7
6.	Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	11	393,57	6
Разом об'єктів загальнодержавного значення		42	14266,27	
7.	Заказники місцевого значення	69	8147,25	
	ландшафтні	12	1205,6	5
	ботанічні	37	4766,25	5
	лісові	6	87	5
	загально-зоологічні	2	630,3	5
	орнітологічні	2	208	5
	гідрологічні	9	470,1	5
	комплексні	1	780	5
8.	Пам'ятки природи місцевого значення	172	323,38	
	комплексні	1	0,5	4
	ботанічні	93	233,42	3
	загально-зоологічні	4	77,8	3
	гідрологічні	60	1,11	3
	геологічні	14	10,55	3
9.	Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	25	369,2	2
10.	Заповідні урочища	30	735,2	1
Разом об'єктів місцевого значення		296	9575,03	
Всього об'єктів ПЗФ		338	23841,3	

Джерело: складено на основі [9]

Отже, проаналізувавши картосхему, слід зазначити, що найкраще забезпечені об'єктами ПЗФ Могилів-Подільський, Теллицький, Тростянецький та Вінницький райони, а одними з найменш забезпечених є Калинівський, Липовецький та Оратівський райони.

Наступною рейтинговою оцінкою стала оцінка рекреаційно-ресурсного потенціалу,

для здійснення якої нами використані розробки доцента Левицької І.В. з просторового аналізу естетичного оцінювання природних територіальних систем Вінницької області [4]. Бальну оцінку, виведену Левицькою І.В., відобразимо на рисунку 2.

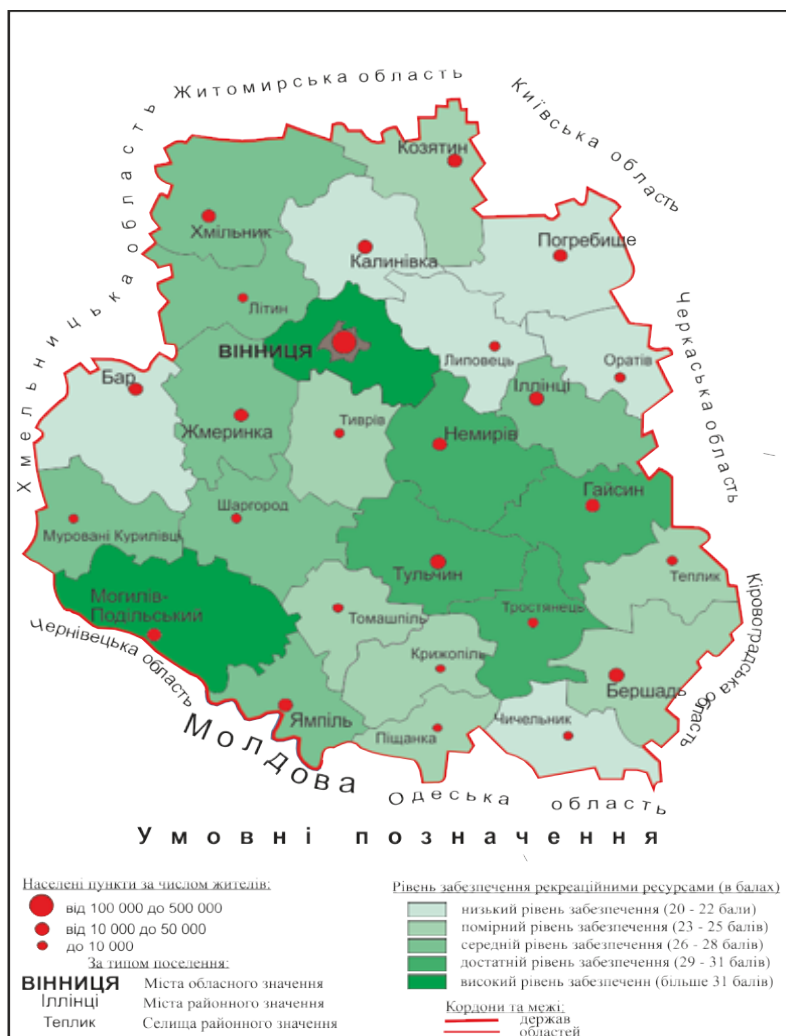
Аналогічно проведені дослідження за показниками забезпечення районів водними, лісовими ресурсами, транспортними шляхами за

відсотком від загальної протяжності доріг в області, стану навколишнього середовища і виведена сумарна оцінка показників екотуристичного потенціалу Вінницької області [10].

Проведене рейтингове оцінювання районів області стосовно кожного із видів природних ресурсів дає можливість визначити найбільш сприятливі території для розвитку екологічного туризму у Вінницькій області (табл. 2).

Дані таблиці відобразимо на рисунку 3.

Отже, найбільш сприятливою територією, для розвитку екологічного туризму у Вінницькій області є Могилів-Подільський район. Даний район має найвищі рейтингові показники еколого-ресурсного потенціалу, тому за умов раціонального природокористування та проведення відповідних реформ в туристичній галузі, Могилів-Подільський район має високі шанси стати потужним центром розвитку екологічного туризму не тільки в області, а й в Україні. Також передовими є Вінницький, Тростянецький та Теплицький райони. Їх місце розташування та наявність природних ресурсів надає великі можливості для удосконалення екотуристичної індустрії та залучення більшої кількості туристів.

Рис. 2. Забезпечення районів Вінницької області рекреаційними ресурсами

Джерело: складено на основі [4]

Таблиця 2

Сумарна бальна оцінка показників екотуристичного потенціалу Вінницької області

Район	Види туристичних ресурсів				Транспортне забезпечення	Стан НПС	Сума балів, Σ
	Об'єкти ПЗФ	Рекреаційні ресурси	Водні ресурси	Лісові ресурси			
Барський	42	21	2	4	4	13	86
Бершадський	47	24	2	4	2	16	95
Вінницький	106	36	3	4	2	17	168
Гайсинський	47	29	3	4	2	12	97
Жмеринський	90	28	5	5	2	20	150
Іллінецький	53	26	2	4	2	15	102
Калинівський	15	22	3	3	2	14	59
Козятинський	53	24	3	2	2	15	99
Крижопільський	29	23	3	3	3	12	73
Липовецький	31	22	4	2	2	22	83

(Закінчення таблиці 2)

Район	Види туристичних ресурсів				Транспортне забезпечення	Стан НПС	Сума балів, Σ
	Об'єкти ПЗФ	Рекреаційні ресурси	Водні ресурси	Лісові ресурси			
Літинський	51	26	4	4	2	19	106
Могилів-Подільський	156	32	2	3	2	20	215
Муровано-Куриловецький	50	27	1	4	2	22	106
Немирівський	95	31	4	5	2	17	154
Оратівський	22	21	2	2	2	21	70
Піщанський	68	25	1	3	1	25	123
Погребищанський	31	22	2	3	2	22	82
Теплицький	127	23	2	2	1	18	173
Тиврівський	40	25	2	3	2	17	89
Томашпільський	32	23	1	2	2	12	72
Тростянецький	122	29	1	4	2	16	174
Тульчинський	65	30	4	5	2	16	122
Хмільницький	44	27	4	3	5	20	103
Чечельницький	44	22	2	4	2	19	93
Шаргородський	27	26	2	4	2	21	82
Ямпільський	66	27	3	2	2	23	123

Джерело: складено на основі [10]

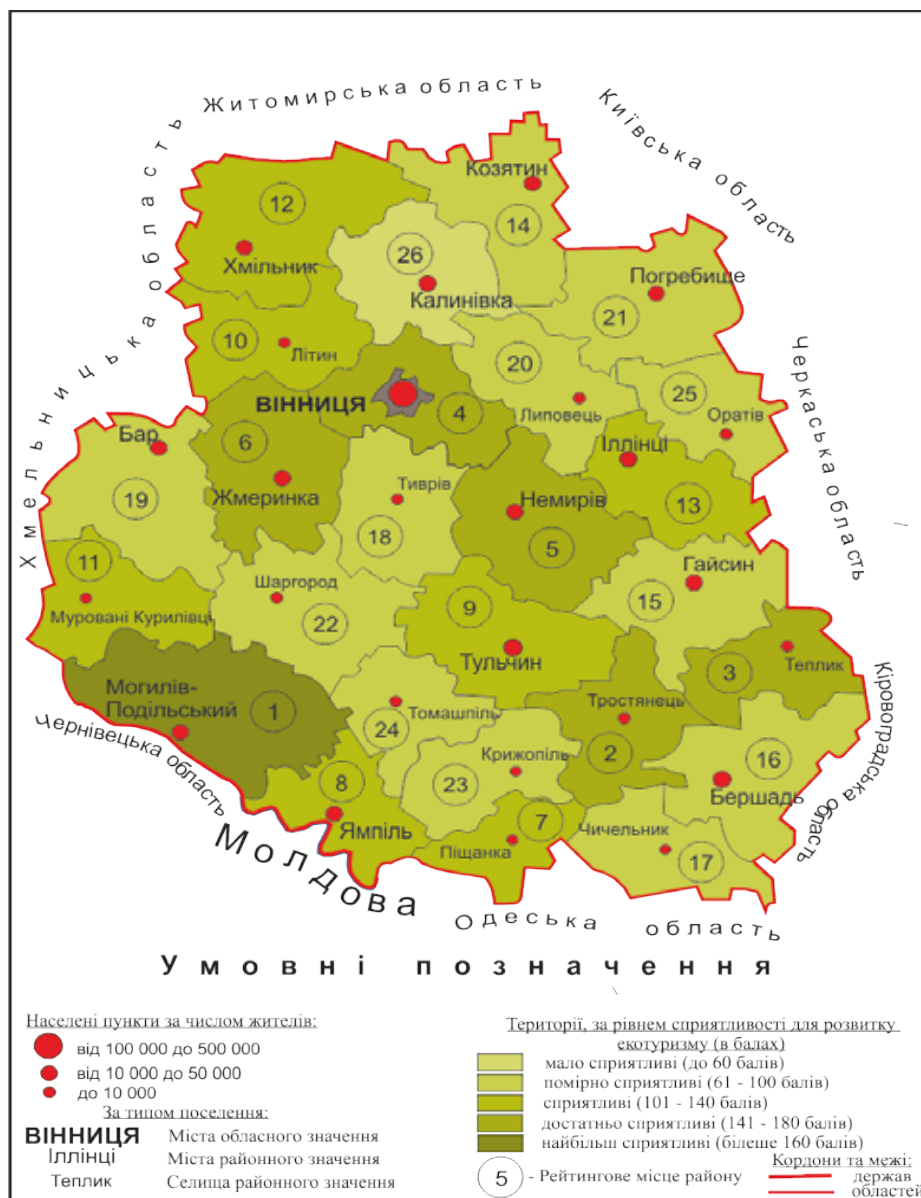
Висновок. Для Вінницької області розроблена Програма розвитку туризму на 2021-2027 роки, яка має на меті створення цілісної ефективної системи, направленої на розбудову конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного задовольнити туристичні потреби зовнішніх та внутрішніх туристів, забезпечити сталий розвиток територіальних громад області, їх соціально-економічне зростання, що дасть можливість наповнити бюджет територій, підвищити рівень зайнятості населення. Вінницька область має всі передумови для розвитку туризму. Наразі пріоритетними видами визначені: культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, рекреаційний, сільський зелений туризм, подієвий, спортивний

та активний туризм, релігійно-туристичний туризм та паломництво [8].

Маючи, вигідне географічне положення, сприятливий клімат, значні лісові та водні ресурси, багатий природно-заповідний та історико-культурний фонд Вінниччина має всі передумови для просування екотуризму. Дослідивши, рейтинг районів за кількістю об'єктів ПЗФ, проаналізувавши їх територіальні відмінності, необхідні умови розвитку екологічного туризму та рейтинг районів за сумарним показником екотуристичного потенціалу, можемо стверджувати, що область має всі наявні підстави для розробки та активізації екологічних маршрутів та турів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Звіт UNWTO. URL: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf
2. Коржик В.П. Екологічний туризм: що це таке? *Екотуризм і сталий розвиток в Карпатах* : праці міжнар. наук.-практ. конф. (Рахів, 10-12 жовтня 2007 р.). Рахів, 2007. С. 158.
3. Кузьменко О. Екологічний туризм: поняття та особливості організації. *Схід*. 2002. № 2. С. 68.
4. Левицька Л.І. Аналіз посторової диференціації турисько-рекреаційного потенціалу інфраструктури туризму у Вінницькій області. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 4(66). С. 187–198.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ, 2002. 436 с.
6. Міщенко О.В. Теоретичні основи визначення сутності екологічного туризму. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2010. № 3. С. 155–160.
7. Герасименко В.Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

Рис. 3. Рейтингова оцінка найбільш сприятливих територій регіону для розвитку екотуризму

Джерело: складено за табл. 2, на основі [10]

8. Проект Програми розвитку туризму у Вінницькій області 2021–2027 р.р. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf>

9. Реєстр природно заповідного фонду Вінницької області. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/departament-apk/2020/August/06-08/Reestr.doc>

10. Статистичні дані Головного управління статистики в Вінницькій області. URL: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php>

11. Терехух А.А. Сутність та значення екологічно-туристичних ресурсів у контексті розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 449–454.

12. Ткаченко Т.І., Соколова К.О. Теоретичні аспекти формування туристичного потенціалу підприємств. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 1. С. 107–112.

13. Чернова Г.В. Історико-культурна спадщина Вінниччини та її значення для формування територіально-рекреаційного комплексу. *Молоді науковці – географічній науці: праці міжнар. конф. (Київ, 13-14 листопада 2005 р.)*. Київ, 2005. С. 52–53.

14. Яцетнюк Ю.В. Національні природні ядра екомережі Вінницької області. *Український географічний журнал*. 2011. № 2. С. 48–52.

REFERENCES:

1. UNWTO Report. Available at: https://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2019.pdf
2. Korzhik V.P. (2007). Ekologichnij turizm: shcho ce take? [Eco-tourism: what is it?]. *Materiali mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii*. Rakhov, 158 p.
3. Kuzmenko O. (2002). Ekologichnij turizm: ponyattya ta osoblivosti organizacii [Eco-tourism: concept and features of the organization]. *Skhid*, no. 2, 68 p.
4. Levicka L.I. (2013). Analiz postorovoi diferenciacii turisko-rekreacijnogo potencialu infrastrukturi turizmu u vinnickij oblasti [Analysis of postor differentiation of the tourist and recreational potential of tourism infrastructure in the Vinnytsia region]. *Visnik ZHDTU*, no. 4(66), pp. 187–198.
5. Lyubiceva O.O. (2002). *Rinok turistichnih poslug* [Travel services market]. *Alterpres*. Kyiv, 436 p.
6. Mishchenko O.V. (2010). Teoretichni osnovi viznachennya sutnosti ekologichnogo turizmu [Theoretical foundations of determining the essence of ecotourism]. *Naukovij visnik Volinskomu nacionalnomu universiteti imeni Lesi Ukraïнки*, no. 3, pp. 155–160.
7. Gerasimenko V.G. (2016). *Ocinka turistichno-rekreacijnogo potencialu regionu: monografiya* [Assessment of the tourist and recreational potential of the region: monograph]. Odessa: Odessa National University of Economics, 262 p.
8. Proekt Programi rozvitku turizmu u Vinnickij oblasti 2021–2027 rr. [Draft program for tourism development in the Vinnytsia region 2021–2027]. Available at: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/ODA/ogoloshenia/programa-turizm2020.pdf>
9. Reestr prirodno zapovidnogo fondu Vinnickoi oblasti [Register of the nature reserve fund of the Vinnytsia region]. Available at: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/departament-apk/2020/August/06-08/Reestr.doc>
10. Statistichni dani Golovnogo upravlinnya statistiki v Vinnickij oblasti [Statistical data of the Main Department of Statistics in the Vinnytsia region]. Available at: <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php>
11. Terebuh A.A., Himyak M.YU. (2012). Sutnist ta znachennya ekologichno-turistichnih resursiv u konteksti rozvitku ekologichnogo turizmu v Ukraini [The essence and significance of ecological and tourist resources in the context of the development of ecological tourism in Ukraine]. *Visnik Nacionalnomu universitetu "Lviv. politekhnika"*, no. 727, pp. 449–454.
12. Tkachenko T.I., Sokolova K.O. (2011). Teoretichni aspekti formuvannya turistichnogo potencialu pidpriemstv [Theoretical aspects of forming the tourist potential of enterprises in Ukraine]. *Visnik Mariupolskogo derzhavnogo universitetu. Seriya "Ekonomika"*, no. 1, pp. 107–112.
13. Chernova G.V. (2005). Istoriko-kulturna spadshchina Vinnichchini ta ii znachennya dlya formuvannya teritorialno-rekreacijnogo kompleksu [Historical and cultural heritage of Vinnytsia region and its significance for the formation of a territorial and recreational complex]: *Mat. mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferenciy "Molodi naukovci – geografichnij nauci"*. Kyiv, pp. 52–53.
14. Yacetryuk Yu.V. (2011). Nacionalni prirodni yadra ekomerezhi Vinnickoi oblasti [National Natural cores of the ecological network of the Vinnytsia region]. *Ukrainskij geografichnij zhurnal*, no. 2, pp. 48–52.